

RUSUH Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi/**RUSUH** Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences

ISSN: 2791-7398

June/Haziran 2021, 1 (1): 75-84

rusuhdergisi@usak.edu.tr

Uzaktan Eğitimde Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Tecvid Dersleri Üzerine Bir Değerlendirme
An Evaluation On The Courses Of The Qur'an Kareem Reading And Tajweed Courses In Distance Education

Cihat Çelik

Öğretim Görevlisi, Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kıraat Anabilim Dalı

Lecturer, Uşak University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Qirā'āt

Uşak, Turkey

cihat.celik@usak.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-3089-7819>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi/Received: 20.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 17.06.2021

Yayın Tarihi/Published: 28.06.2021

Cilt/Volume: 1

Sayı/Issue: 1

Sayfa/Pages: 75-84

Atıf/Cite as: Çelik, Cihat. "Uzaktan Eğitimde Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Tecvid Dersleri Üzerine Değerlendirme" [An Evaluation On The Courses Of The Qur'an Kareem Reading And Tajweed Courses In Distance Education]. *Rusuh Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi- Rusuh Uşak University the Journal of Faculty of Islamic Sciences* 1/1 (Haziran 2021): 75-84.

İntihal/Statement of Publication Ethics: Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş, Turnitin kullanılarak benzerlik raporu alınmış ve araştırma/yayın etiğine uygunluğu onaylanmıştır. /This article was reviewed by at least two referees, a similarity report was obtained using Turnitin, and compliance with research/publication ethics was confirmed.

Copyright: 2021 by Uşak University, Faculty of Islamic Sciences, Uşak, Turkey

UZAKTAN EĞİTİM KUR'ÂN-I KERÎM OKUMA VE TECVİD DERSLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öz

Günümüz İlahiyat ve İslami ilimler fakülteleri ders müfredatında yer alan Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Tecvid derslerinin amacı, her öğrencinin hatasız ve kurallarına uygun şekilde Kur'ân-ı Kerîm'i doğru ve güzel okuma bilgi ve becerisine sahip olmalarını sağlamaktadır. Her dönemde iki kredi olarak sekiz dönem boyunca okutulan bir derstir. Bu derste öğrencilerden Kur'ân metnini yüzünden hatasız okuması, belirlenmiş bazı bölümleri ezberlemesi, tecvid kurallarını teorik olarak bilmesi ve yüzüne-ezber okumalarında uygulaması istenmektedir. Ayrıca öğrencinin ezberlediği Kur'ân bölümlerinin anlamlarını okuması ve bilmesi de beklenmektedir. Ülkemizde ve tüm dünyada yaşanan salgın hastalık nedeniyle üniversitelerdeki örgün eğitim uzaktan eğitime geçmiştir. Bu çalışmada, Uzaktan eğitimde Kur'ân-ı Kerîm okuma ve tecvid derslerinin uygulanışı ele alınmaktadır. Bu eğitim modelinde öğrencilerin Kur'ân derslerine katılma oranları, yüzüne ve ezber okumalarını nasıl yaptıkları ve hangi teknolojik imkânları kullanarak derse katılımları gözlemlenmiştir. Ayrıca derslerde öğrenciler ile yaptığımız mülakat ile uzaktan eğitim Kur'ân derslerinin kendileri için oluşturduğu avantajları ve dezavantajları da tespit edilmiştir. Bu sayede dersin işlenişine dair elde edilen verilerin olumlu yönlerinin daha da geliştirilmesi, eksiklik bulunan hususların da nasıl çözümleneceğine dair bir farkındalık geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda belli başlı çözüm önerileri sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Kur'ân-ı Kerîm Okuma, Tecvid, Online Kur'ân Eğitimi, Kur'ân Talimi.

AN EVALUATION ON THE COURSES OF THE QURA'N-I KAREEM READING AND TAJWEED COURSES IN DISTANCE EDUCATION

Abstract

Today's theology faculties included in the course curriculum the Qur'an Kareem Reading and tajweed the purpose of the lessons, every student correct and in accordance with the rules Reading the Qur'an correctly and beautifully ensures that they have the knowledge and skills. Two credits per semester It is a course taught over eight semesters. In this lesson, students were asked to read the text of the Qur'an without errors, memorization of certain parts, know the rules of tajweed theoretically and it is expected to apply in face-memorization readings. The student is also expected to read and know the meanings of the parts of the Qur'an memorized. Due to the epidemic in our country and all over the world formal education in universities has switched to distance education. In this study, the application of Qur'an Kareem reading and tajweed lessons in distance education is discussed. In this educational model, it was observed that students participated in the lessons of the Qur'an, how they read and memorized them, and with what technological opportunities they participated in the lesson. In addition, we determined the advantages and disadvantages of the distance education courses created for them through the interviews we made with the students during the courses. In this way, we aimed to improve the positive aspects of the data obtained regarding the teaching of the lesson, and to develop an awareness on how to resolve the deficiencies. In line with this information, we tried to list the main solution suggestions.

Keywords: Distance Learning, Reading the Quran, Tajweed, Online Kur'ân Education, Kur'ân Training.

Giriş

Günümüzde hızla gelişen teknolojik gelişmeler sonucu her alan payına düşen yenilikleri kullanmaya başlamıştır. Bu paydan eğitim sisteminin büyük bir kısmı da faydalanmaktadır. Bu teknolojik imkânları okullarda sınıflarda ve eğitimin olduğu her alanda sıklıkla görmekteyiz. Eğitimdeki bu yenilikler bilgiye ulaşmaya ve bilginin çeşitlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Öğrenci ve öğreticinin bilgi edinme yollarını çoğaltmış ve onlara kolay ulaşma imkânı da sağlamıştır. Teknolojinin eğitime getirmiş olduğu yenilik ve imkânlar, eğitim ve öğretimde yeni kapılar açmaya başlamıştır. Bunların başında ise eğitim kurumuna gitmeden, öğretmenle karşılıklı iletişim kurmadan internet aracılığıyla alınan eğitim modeli olan uzaktan eğitim yer almaktadır.

Uzaktan eğitim öğretmenle karşılıklı iletişim kurmadan mektup, yazılı ders notları, CD, DVD, televizyon veya internet aracılığı ile öğrencinin kendi bilgi ve becerisini geliştirmek için almış olduğu eğitimi kapsamaktadır. Günümüzde ise bu uzaktan eğitim modelinin en yaygın olarak kullanılanı internet tabanlı uzaktan eğitimdir. Bu eğitim modeli; öğretici ve öğrenenin coğrafi olarak aynı ortamda bulunma imkânı olmadığından eğitim, internet web, sohbet programları, video, tele-konferans ve e-posta olanaklarını kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. İnternet tabanlı eğitim olanaklarını günümüzde birçok eğitim kurumu kullandığı gibi üniversiteler de bu eğitim sistemini kullanmaktadır.

Günümüzde yaşamış olduğumuz salgın hastalık olan Covid-19 sebebi ile birçok insan hayatını kaybetmiş birçoğu da bu hastalığın çeşitli etkilerine maruz kalmıştır. Kesin tedavisi ve ilacı tam bulunamayan bu hastalığın daha fazla yayılmaması için ülkemizde her türlü önlem alınmaya çalışılmaktadır. Bu önlemlerden bir tanesi de eğitim ve öğretimin dijital imkânlar ile uzaktan olarak yapılması kararıdır. Bu karar doğrultusunda çoğu üniversite kendi veri tabanını ya da uluslararası veri tabanlarını kullanarak eğitim öğretime devam etmektedir. Üniversiteler bünyesinde bulunan İlahiyat ve İslami ilimler fakülteleri de bu veri tabanlarını kullanarak eğitimlerini uzaktan online olarak gerçekleştirmektedir.

İlahiyat fakülteleri müfredatında yer alan dersler içerisinde temel derslerden olan Kur'ân-ı Kerîm okuma ve tecvid dersleri de bu süreçte online olarak işlenmektedir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm derslerinin online olarak işlenişi, öğrenciler için uygulanışı, ölçme ve değerlendirilmesinin nasıl yapıldığı konusu önem kazanmıştır. Biz bu makale de yine bu sistemde online olarak işlenen Kur'ân-ı Kerîm derslerinin öğrenciler açısından avantaj ve dezavantajlarını tespit etmeye çalıştık. Canlı derslerde öğrenciler ile yapmış olduğumuz mülakatlar ile online dersin olumsuz yönlerini ele aldık. Yine öğrenciler ile yapılan karşılıklı sohbetlerde yüz yüze eğitim ve online uzaktan eğitim karşılaştırması yaptık. Bu minvalde çevrimiçi olarak uzaktan eğitimle işlenen Kur'ân derslerinin daha verimli hale getirilmesi için öneriler ve çözümler üretmeye çalıştık. Uzaktan eğitimde öğrencilerin karşılaştıkları sorunları maddeler halinde ele alarak, canlı derslerde Kur'ân derslerinin verimliliğini artırmak için öğrencilerin internet aracılığı ile ulaşabilecekleri materyaller üzerine bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Sonuç olarak uzaktan online eğitimde Kur'ân dersleri üzerine bir değerlendirme hazırladık.

1. Uzaktan Eğitim

Sürekli değişmekte ve gelişmekte olan teknoloji, günlük yaşantımızdaki her alanda asli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bilgi edinme açısından hayatımıza kolaylık sağlamış ve bilginin çeşitlenmesinde de etkili rol oynamıştır. Dünyadaki bilimsel gelişmeler ve teknolojinin hızlı

bir şekilde ilerlemesi toplumsal sistemlerde değişime ve gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişmeler bütün kurumları sürekli gelişim ve değişime açık hale getirdiği gibi eğitim kurumlarındaki temel işlevleri de farklılaştırmıştır. Eğitim kurumlarındaki farklılaşmalardan bir tanesi de teknolojik imkânların artmasıdır. Bu imkânlar geleneksel eğitim olan sınıf ortamı dışında öğrenciyi uzaktan eğitim alma imkânı sunmuştur.

Uzaktan eğitim; Herhangi bir bireyin klasik sınıf ortamından bağımsız olarak zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın teknolojik imkânlarının elverdiği ölçüde kendi bilgi ve becerilerini geliştirmesidir. Bizim bu tanımlamamız yaşadığımız dönemdeki gelişmiş teknoloji ve imkânlar göz önünde bulundurularak yapılmış bir tanımdır. Uzaktan eğitim ilk dönemlerde ve son dönemlerde farklı tanımlanmıştır. Aslında tanımlar yapılırken yapılan her tanımlama kişi kendi yaşadığı dönemdeki teknolojik ve bilimsel gelişmeleri göz önüne alarak yapmıştır. Bu tanımların bir kaçına değinelim;

Uzaktan eğitim, öğrenci ile öğretmenin yüz yüze olmadan çeşitli iletişim araçları kullanılarak belli bir merkezden yapmış olduğu eğitim biçimine denir.¹

Uzaktan eğitim, öğrenci için yapılan danışmanlık yahut öğrencinin başarısını gözetmek için öğrenilen materyallerin öğretilmesinde sorumluluk sahibi öğretmenlerin oluşturduğu ekip tarafından yürütülen ve kendi kendine çalışma şeklinin sistematik haline getirilmesidir. Genel tanım ise, elektronik medya ya da kişiye özel öğrenim araç-gereçleri kullanan bir eğitim biçimidir.²

Uzaktan eğitim, Coğrafi olarak farklı ortamlarda bulunan öğrenci ve öğretmenlerin, öğrenme ve öğretme faaliyetlerini, iletişim teknolojileri ve posta hizmetleri ile gerçekleştirdikleri eğitim sistemi modelini ifade etmektedir.³

Uzaktan eğitim, “*nerede, ne zaman ve ne istersen öğren*” yaklaşımıyla, öğrenme kavramlarına yenilik getiren, internet veya veri tabanlı teknolojileri kullanılarak, öğretmenin ve öğrencinin fiziksel olarak aynı mekân ve ortamda bulunmadığı bir eğitim tekniğinin adıdır.⁴

Uzaktan Eğitim, öğretmen ve öğrencilerin fiziksel olarak ayrı mekânlarda olduğu, gelişmekte olan bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla öğretmen-öğrenci etkileşiminin sağlandığı, planlı bir öğrenme/öğretme deneyimi olarak tanımlanır. Uzaktan eğitim, öğretim materyali geliştirme teknikleri, farklı öğretim yaklaşımları ve değerlendirme yöntemlerinin yanı sıra özel organizasyon ve idari düzenlemeler gerektirir.⁵

Uzaktan eğitim, aynı mekânda bir arada bulunulmayan öğrenci için öğretmenin ve öğretim materyallerinin iletişim teknolojileri ile bir araya getirildiği eğitim-öğretim faaliyetleridir.⁶

¹ Türk Dil Kurumu sözlükleri, “Uzaktan Eğitim” (Erişim 20 Şubat 2021).

² Zeki Kaya, *Uzaktan Eğitim* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002), 11-12.

³ Aytekin İşman, *Uzaktan Eğitim* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2011), 14.

⁴ Şifa Elçil-Didem Sözen Şahiner, “*Uzaktan Eğitimde İletişimsel Engeller*”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 6/1 (Haziran 2014), 21-33.

⁵ Uşak Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, “Tanımlar” (Erişim 20 Şubat 2021).

⁶ Murat Kılıç, *Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Etkililiği Üzerine Bir Araştırma* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 10.

Çevrimiçi uzaktan eğitim, öğrenci ile öğretene arasında planlanmış bir zamanda karşılıklı olarak iletişim kurabildiği eğitim metodudur. Bu metot ile öğretici öğrenene anında müdahale etme yetkisini elinde bulundurur. Çevrimiçi olan öğretici ve öğrenen karşılıklı fikir alışverişi ve mülahazalarda bulunabilir. Öğrencinin yapmış olduğu hatalar ve dikkat etmesi gereken konulara öğretici anında müdahalede edebilir.

2. Kur'ân-ı Kerîm Eğitimi

Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelâmı olması sebebi ile onun öğrenilmesi ve öğretilmesi her Müslüman için yerine getirmesi gereken bir ibadet niteliği taşımaktadır.⁷ Kur'ân-ı Kerîm öğretiminin dinî bir yönü ve bağlayıcılığı vardır. Onun öğretim ve öğreniminin kural ve ilkeleri günümüz fenni eğitim normlarından önce, şer'î hükümlere boyun eğmiştir. Bu bağlamda Kur'ân-ı ezberlemek ve öğretmek farz-ı kifaye⁸ bir ibadettir.⁹ Kur'ân-ı Kerîm eğitimindeki asıl amaç ise ilahi vahyin asıl muhatabı olan Hz. Peygamber'in, Kur'ân-ı Kerîm kelimelerini ne şekilde telaffuz etmişse aynen o şekillerde gelecek nesillere intikal ettirmek, yani orijinal telaffuzu muhafaza etmektir. Onun için bizler Kur'ân-ı Kerîm-i öğrenme ve öğretme hususunda üzerimize büyük bir sorumluluk yükleriz. Nitekim peygamber efendimiz de bazı hadislerin de bizlere Kur'ân okuma ve öğretme hususunda şu nasihatlerde bulunmuştur;

*"Sizin en hayırlınız, Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenidir."*¹⁰

*"Kur'ân'ı öğrenin, onu okuyun ve okutun. Kur'ân'ı öğrenen, okuyan ve gereğini yapan kimse, her tarafa koku yayan misk dolu bir kaba benzer. Kur'ân'ı öğrendiği halde (onu okumayan ve okutmayan) yatıp uyuyan kimse ise ağzı bağlı bir misk kabına benzer."*¹¹

*"Kur'ân'ı ezberleyip okuyan kişi, Allah katındaki seçkin meleklerle birlikte olacaktır. Kur'ân'ı zorlanarak da olsa devamlı okumaya çalışan kişiye ise iki kat ecir vardır."*¹²

Kur'ân-ı kıraat etmek; Kur'ân kelimelerinin nasıl eda edileceği ve nakledicisine dayanarak bu konudaki ihtilafların bilgisidir.¹³ Kur'ân-ı Kerîm şifahî¹⁴ olarak öğrenilen bir ilimdir. O'nun öğretimi esas itibarıyla sema ve arz metodu ile öğrenilen ve öğretilen bir ilimdir. Sema, dinlemek, duymak ve işitmek demektir. Hocanın öğrenciye okuyup onunda dinleyerek öğrenmesidir. Arz ise, sunmak demektir. Öğrencinin hocasının karşısında okuması dendir. Bu bakımdan hocanın öğrencileri karşısına alıp yüzüne okuma, ezber ve tecvid

⁷ Muhammed b. Bahadır b. Abdillâh Zerkeşi, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. M. Abdulkadir Ata (Beyrut: Darü'l-Fikr, 2006), 1/456

⁸ Bazı Müslümanların yapmasıyla diğerlerinin yapması gerekmeyen farz demektir. Bk. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985), 1/33; İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer, *Redd'ul-muhtâr ale'd-Durri'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992), 2/268.

⁹ Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyûti, *el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Kahire: Darü't-Türas,) 1/99; Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (İstanbul: 1303), 9/332; İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri* (İstanbul: İFAV Yayınevi, 1984), 92.

¹⁰ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmi'u's-sahîh* (Sünen), nşr. İbrahim Atve (b.y.: ts.) *"Kur'ân Talimi"*, (No:824)

¹¹ Tirmizî, *"Fedâilü'l-Kur'ân"*, (No:816)

¹² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), *"Tefsîr"*, (No. 1882).

¹³ Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed ed-Dimeskî İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-mukriîn ve Mürşidü't-tâlibîn* (Kahire, 1350), 3.

¹⁴ Bir hocanın sözlü olarak öğrenciye okuyup öğretmesidir.

kurallarını bizzat uygulayarak okuması öğrencilerin dinleyip hocasına arz etmesi gerekir.¹⁵ Bu yüzden hocanın en başta icracı, yani teorik bilgileri öğretirken diğer taraftan onları en doğru ve en güzel biçimde seslendirmek suretiyle uygulayıcı konumunda olması gerekmektedir. Bu nedenle iyi bir Kur'ân-ı Kerîm eğitimi için hocanın okutuculuğu yanında okuyuculuk özelliği de güçlü olmak zorundadır.¹⁶

Ülkemizde de Kur'ân-ı Kerîm eğitimi çeşitli kurum ve kuruluşlarda verilmektedir. Bu kurumların başında ise ilahiyat ve İslami ilimler fakülteleri yer almaktadır. Bu eğitimlerin temel amacı, öğrencilerin Kur'ân-ı Kerîm'i yüzünden, harflerin mahreç ve sıfatlarına uygun ve tecvit kurallarına hâkim bir biçimde, kurallı okunmasını kazandırmaktır. Fakültelerdeki Kur'ân öğretimi; Kur'an'ın yüzünden okunmasında, belirli ayet ve surelerin ezberlenmesi ve meallerinin bilinmesinden tecvit kuralları ve ses eğitimi öğretilmesinden oluşan ana kategoriler ile yürütülmektedir.

Derslerde öğrencilere, dönem için programda belirlenmiş olan yüzünden okunacak Kur'ân sayfaları bildirilir. Öğrenciler bu sayfaları derse gelmeden önce çalışmakla yükümlüdürler. Daha sonra hocanın gözetiminde teker teker ya da koro halinde talim ile okurlar. Bu okuyuş, talim etme maksadı olduğu için ağır ağır, tane tane ve medleri maksimum seviyede uzatarak tahkik¹⁷ ile okuma şeklindedir. Ezber eğitimlerinde ise öğrencilerin planlı çalışmalarını sağlamak için onlara dönem başında hangi ezberi yapacağını gösteren yazılı bir plan hazırlanır daha sonra hoca ezbere okunacak bölümleri sınıf içinde talim amaçlı başından sonuna kadar okur. Hoca öğrencilere bu bölümleri yine koro şeklinde okutur ve onlara hatalı ezberlemelerini engeller. Öğrencilerden teker teker derslerde sorumlu olduğu ezber bölümleri alınır.¹⁸ En azından sorumlu oldukları ezber bölümlerinin mealleri sınıf ortamında okunur. Tecvid konuları ise her dersin başında kitaplardan ve çeşitli materyaller kullanılarak uygulamalı bir şekilde anlatılır.

2.1. Uzaktan Çevrimiçi Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Tecvid Dersi Uygulanışı

Tüm dünyayı etkisi altına alan salgın hastalık covid-19 sebebiyle günlük yaşantımız ve alışkanlıklarımız tümünden değişmiştir. Bu salgın hastalığın yayılma hızını engellemek için bütün ülkeler kendi vatandaşları için çeşitli önlemler almıştır. Ülkemizde de bu salgın hastalığın yayılmaması ve kontrol altına alınması için hastalığın çıktığı ilk günden bu yana dirayetli bir şekilde mücadele verilmektedir. Bu mücadeleler kapsamında sokağa çıkma yasakları, toplu taşıma kullanımının azaltılması, zorunlu maske takılması ve kalabalık ortamlardan uzak durulması gibi çeşitli önlemler alınmıştır. Bu önlemler ülkemizdeki her kurumun işleyiş sürecini de büyük oranda etkilemiştir. Bunların başında da eğitim kurumu yer almaktadır. Üniversitedeki eğitimlerin duraksaması ve ardından çoğu fakültenin uzaktan eğitime geçmesi de bu sürecin bir parçasıdır.

Üniversiteler bünyesinde bulunan ilahiyat fakülteleri de bu zorlu süreçte eğitim ve öğretimlerini uzaktan işlemektedir. İlahiyat fakültesinin temel derslerinden olan ve iki kredi

¹⁵ Abdurrahman Çetin, *Kur'ân Okuma Esasları* (Bursa: Emin yayınları, 2011), 51.

¹⁶ Fatih Çollak, *Kur'ân-ı Kerîm Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri, İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2005), 133-134

¹⁷ Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed ed-Dimeşkî İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâti'l-'aşr* (Kahire, t.y.), I/205.

¹⁸ Abdullah Benli, "İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi", *Bilimname* 28 (2015), 136-138.

olarak sekiz dönemde okutulan Kur'ân-ı Kerîm okuma ve tecvid dersleri de uzaktan eğitim ile işlenmektedir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm dersleri çevrim içi olarak yürütülmektedir.

Bu sisteme göre Öğrenciler ve öğretici derslere belirli saatler içerisinde çevrimiçi (online) olarak katılmaktadır. Öğretici her sınıf için ayrı ayrı belirlenmiş haftalık ders müfredatındaki tecvid konularını ve kurallarını dersin ilk bölümlerinde uygulamalı olarak kamera karşısında işler. Bu konular işlenirken öğretici dijital bazı materyaller; Word dosyası, pdf, fotoğraf ve slayt gibi imkânlardan çokça faydalanır. Ardından öğretici ekrana Kur'ân-ı Kerîm görüntüsünü yansıtarak örnek okuyuşlar ile uygulama yapıp işlenen konuların pekişmesini sağlar. Daha sonra çevrimiçi öğrencilerden kamera karşısında daha önce belirlenmiş olan Kur'ân sayfalarını okuması istenir ve öğrenciler tek tek dinlenir. Öğrencilerin her birinin yapmış olduğu yüzüne okumalarındaki hatalarına ve eksikliklerine öğretici anında müdahale ederek düzeltir. Öğretici her öğrencinin yüzüne okuma seviyesini belirlemek için kısa notlar alır. Dersin kalan bölümlerinde ise dönem başından belli olan Kur'ân'ın bölümlerinin ezberleri öğrencilerden dinlenir. Bu dinleme esnasında öğrenci kamera karşısında belirli bir mesafede (geniş bir açıda) durarak sorumlu olduğu ezberlerini okur. Öğrenciler için sorumlu oldukları yüzüne okuma ve ezber bölümlerinin okunuşları video olarak ders haftasından bir hafta önce sisteme yüklenir ve öğrencilerin derslere hazırlıklı gelmesi sağlanır.

2.2. Uzaktan Kur'ân-ı Kerîm Derslerinde Ölçme ve Değerlendirme

Geleneksel ölçme ve değerlendirme metotları arasında en çok kullanılanları kâğıt-kalem ile yapılan klasik, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, kısa cevaplı veya açık uçlu sorulardan oluşan imtihanlar ve kompozisyonlardır. Bunlara ilave veya bir alternatif olarak ise, sözlü sınavlar, performans değerlendirme, projeler ve probleme dayalı öğrenme gibi metotlarda kullanılmaktadır.

Uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme ise çok az olmakla birlikte kâğıt-kalem ile veya teknolojinin sunduğu imkânlardan yararlanılarak çevrimiçi ortamlar aracılığıyla yapılabilir. Bu teknolojik imkanların bazıları; geleneksel objektif testler, bilgisayar destekli testler, online bireye uyarlanmış testler, basit performans testleri, karmaşık özgün performans değerlendirme, çevrimiçi sözlü mülakat¹⁹ ve portfolyo değerlendirme.²⁰

Yüz yüze Kur'ân-ı Kerîm derslerinde ise öğrenciyi ölçme ve değerlendirme daha çok sözlü okumalar ile yapılmaktadır. Bazı durumlarda ise yüzdeler puanlar belirlenerek yazılı ve sözlü şeklinde iki bölümden oluşan sınavlar yapılmaktadır. Öğrencinin teoride öğrenmiş olduğu tecvid bilgilerinden yazılı bir sınav yapılır. Pratikte ise bu bilgisini Kur'ân-ı yüzüne ve ezber okuyuşlarında yansıtması beklenir.

Uzaktan eğitim Kur'ân-ı Kerîm derslerinde ölçme ve değerlendirme yöntemi ise, öğrencinin dersler de yapmış olduğu yüzüne okumaları öğretici dinleyerek bir ön izlenime sahip olur. Aynı zamanda öğrencilerin derslerde okumuş oldukları ezberler de not alınır.

¹⁹ Sınavın ana bilgisayar tarafından otomatik olarak üretildiği, çok sayıda öğrencinin aynı anda sınava alınabilmesine olanak sağlayan, sonuçların sınav biter bitmez ilan edildiği dolayısıyla zaman tasarrufu sağlayan yöntemdir. Bilgisayar ya da başka bir cihaz aracılığıyla sunucudaki soruların istemciye aktarılması ve cevapların da aynı ya da başka bir sunucuya iletilmesi şeklinde gerçekleşir

²⁰ İşman, *Uzaktan Eğitim*, 534-536; Nejdet Karadağ, *Açık Ve Uzaktan Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 53.

Daha sonra üniversitenin yayımlamış olduğu vize-final takvimlerindeki gün ve saatlerde öğrenciler çevrim içi bir şekilde sınava hazır olurlar. Onlar adeta yüz yüze eğitimde olduğu gibi teker teker sözlü sınava tabi tutulurlar. Sınavda öğrenci daha önceden sorumlu olduğu Kur'ân bölümlerini yüzüne okuma yapar ve bu okuyuşunda öğrenmiş olduğu tecvid bilgilerini uygulamaya çalışır. Dönem başında sorumlu olduğu ezber bölümlerinden öğrenciye belirli kısımlar ile okumuş olduğu yüzüne sayfasından bir veya birkaç teorik tecvid bilgisi sorulur. Kur'ân'ı yüzüne okuma, tecvid bilgisi ve ezber sayfalar için belirli yüzdeler belirlenir ve öğrencinin bu yüzdelerinin toplamı not olarak değerlendirilir. Bazı durumlarda öğrencinin derste yapmış olduğu okuyuşlar da bu yüzdelerle dâhil edilir.

2.3. Kur'ân Dersi Bağlamında Uzaktan Eğitimin Avantajları

Bilindiği gibi pandemi sebebi ile üniversitelerdeki yüzyüze eğitim uzaktan eğitime geçmiştir. Her ne kadar fakülte içerisinde sınıflarda öğrenciler ile birlikte karşılıklı daha sağlıklı iletişim kurarak ders işlese de sağlığın insanlar için önemi yadsınamaz. Uzaktan eğitim ile yapılmakta olan dersler de, her bölümün kendi ders müfredatında bazı değişikliklere gittiği aşikârdır. Bu sisteme adapte olma konusunda öğretici ve öğrenciler bazı zorluklar ve sıkıntılar muhakkak yaşamaktadır. Fakat uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimden farklı olarak bizlere sağladığı bazı avantajlar da mevcuttur. Kur'ân-ı Kerim derslerinden tespit ettiğimiz kadarıyla uzaktan eğitimin sağladığı avantajlar şöyledir;

- * Ders içeriği ile ilgili herhangi bir siteyi anında ekran yansıtma,
- * Birden fazla görsel materyal yükleyip hızlıca geçiş yapabilme,
- * Çeşitli kaynak kitapları pdf veya Word formatında öğrencilerle paylaşma,
- * Daha önceden hazırlanmış slaytları sunma ve üzerinde oynama yapma,
- * Öğrencilere çoklu söz hakkı tanıma,
- * Konu ile ilgili görsel fotoğraf ve videoları önceden programa yükleme,
- * Öğrencilerin görsel materyalleri eşit bir şekilde görmesi,
- * Duyurular ve önemli hatırlatmaları anında toplu şekilde ulaştırma,
- * Derse katılımları tespit etmede kolaylık ve öğrencilere kolay ulaşma,
- * Derslerde öğrencilerin hocayı arkadaşlarını sessiz dinleme ve öğrenciyi sessize alma,
- * Herhangi bir sebepten dolayı yapılamayan dersin telafisinin belirlenip yapılması,
- * İşlenen dersi kaçıran, katılmayan veya tekrar etmek isteyen öğrenci için kayıt alınan derse tekrar ulaşma imkânı,
- * Sınavlarda ölçme ve değerlendirmede notlandırmanın hızlı ve anında yapılabilmesi,
- * Öğreticinin bazı öğrencilerin hakkında daha geniş bilgi sahibi olması için kayıtları izleyip tekrar değerlendirmesi,
- * Öğreticinin öğrencilere derslerde birden fazla örnek okuyucu dinletebilmesi,
- * Öğrencilerin sınav sonuçlarının ve başarılarının otomatik grafikler halinde elde etmek,

2.4. Kur'an-ı Kerim Dersi Bağlamında Uzaktan Eğitimin Sınırlılıkları Ve Dezavantajları

Uzaktan Kur'ân derslerinde öğrenciler ile sık sık yapılan mülakatlarda öğrencilerin sistemde yaşadıkları problemler üzerinde durulmuştur. Bu mülakatlarda, sadece öğrenci bazında değil aynı bölüm öğretmenleri ile de yapılan istişarede uzaktan eğitim sisteminde Kur'ân dersi açısından yaşanan sıkıntılar ele alınmıştır. Bu sistemin işletişinde tespit ettiğimiz uzaktan eğitimin Kur'ân dersleri açısından sınırlılıkları ve dezavantajları şunlardır;

- * Öğrenci ve öğreticinin yaşamış olduğu bağlantı hataları,
- * Fazla katılımdan dolayı sistemin çökmesi,
- * Ders esnasında öğrencilerin görüntülerinin donması ve sesin kesilmesi,
- * Derslerde öğrencinin okuyuşu esnasında öğreticinin müdahale ettiği durumlarda sesin geç gitmesi,
- * İnternet ve elektrik kesintilerinin yaşanması,
- * Bazı öğrencilerin internet ve teknolojik imkânlarının yetersiz olması,
- * Bilgisayar ekranına fazla maruz kalmaktan gözlerin yorulması ve dikkat dağınıklığı,
- * Öğretici veya öğrencinin bağlanma sıkıntısından dolayı süre yetersizliği,
- * Test ya da klasik sınav ölçme ve değerlendirmelerde kopya çekilebilme ihtimali,
- * Öğrencinin okuyuşlarda sesinin tam anlaşılması ve uygulamadaki eksikliklerinin tam belirlenememesi,
- * Öğrencilerin ekran karşısında olduğu için adaptasyon eksikliği yaşamaması.

2.4.1. Öğrencilerin Yaşadığı Problemler

Derslerde öğrenciler ile yapılan mülakatlarda öğrenciler uzaktan eğitimde yaşamış oldukları sıkıntıları şu şekilde dile getirmişlerdir;

- * Bulduğum bölgede internet altyapı sorununun olması,
- * Ekran karşısında herkesin okumasını beklememden dolayı zihin dağınıklığı,
- * Canlı ders esnasında dışarıdan ses geldiği zaman dikkatimin dağılması,
- * Bulduğum ortamda bana dışarıdan seslenilmesi,
- * Öğreticinin sesini tam alamam ve konudan uzaklaşmam,
- * Kamera önünde karşımda kimse olmayınca ekrana okuyuşlarda boşluk hissi ve heyecanlanma,
- * Ekran karşısında okumanın gerginlik oluşturması, sesin bazen cızırtılı gelmesi ve her zaman uygun ortamın bulunamayışı,
- * Derslere telefon ile katılım sağlamada bildirim ve çağrı gelmesinin kopukluğa ve dikkat dağınıklığına neden olması,
- * Yüz yüze olduğu zaman hoca ile kurulan samimi ortamın uzaktan eğitimde bulunamaması,
- * Normalde sınıf ortamında heyecanlanmaz iken kamera karşısında heyecanlanmam ve kamera fobisi yaşamam,
- * Kamera ve mikrofon yetersizliğinden verimli olamama,

3. Verimlilik Açısından Öneriler

Çalışmamızda elde ettiğimiz veriler ve tecrübeler doğrultusunda;

- * Uzaktan çevrimiçi Kur'ân derslerinde, fazladan sanal sınıf oluşturup derse katılan öğrencilerin sayısı azaltarak süre probleminin önüne geçilmesi isabetli olacaktır.
- * Sınıfların bölünmesi ile öğrenci kendi okuma sırası gelinceye kadar ekrana daha fazla maruz kalmak zorunda olmayacaktır.
- * Öğrencilerin lisans derslerindeki yükü fazla olacağından ön eğitim nazarında hazırlık sınıflarındaki Kur'ân derslerinin kredileri ve saatleri yükseltilmelidir.
- * Öğrencilerin sık uygulama ile hafızalarında Kur'ân'ın yer etmesi bakımından, yüz yüze veya online dersler olsun Kur'ân derslerinin haftalık ders saati artırılmalıdır.
- * Çevrimiçi Kur'ân ders saatlerinde bazı derslerin vakitleri esnetilmeli ve öğrencinin evde yalnız olabileceği vakitler değerlendirilmelidir.
- * Öğrencilere dersin önemi hazırlık sınıflarından itibaren geniş çaplı anlatılmalıdır.
- * Uzaktan eğitim olduğu için öğrencilerin derse ilgisizliği ve ciddiyetsizliğini gidermek için sürekli dijital materyaller ve kaynaklar ile öğrenciler motive edilip desteklenmelidir.
- * Uzaktan eğitim sistemin alt yapısı geniş çaplı olmalı ve sistemsel hataların en aza indirgenmelidir. Amacımız Kur'ân okumayı geliştirme ve güzelleştirme çabasında bir lahza olsun katkı sunmaktır.

Sonuç

Eğitim sisteminin bir parçası olan uzaktan eğitim, ülkemizin çeşitli kurumlarında yaygın olarak kullanılan bir modelidir. Günümüzde dünyayı etkisi altına alan covid-19 salgın hastalığı nedeniyle üniversitelerin tamamına yakına uzaktan eğitim modeline geçmiştir. İlahiyat ve İslami ilimleri fakülteleri uzaktan eğitim modelini kullanmaktadır. Bu bağlamda ilahiyat fakültelerinin temel derslerinden olan Kur'ân okuma ve tecvid dersi de uzaktan eğitim ile verilmektedir. Bu çalışmamızda uzaktan Kur'ân-ı Kerîm derslerinin genel amaçları, hedefleri, ünite konuları, yöntem ve teknikler, sınavlarının yapılış şekli ve ölçme değerlendirmenin kriterleri ve bu sistemin avantaj ve dezavantajları ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlahiyat ve İslami ilimler fakülteleri çerçevesi alanında yapılan bu çalışmamızın sahada ilk olması bakımından eksikliklerin olması kaçınılmazdır. Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde, uzaktan işlenen Kur'ân dersleri üzerinden yapılan bu değerlendirmemiz bir örnek veya öneri sadedindedir.

Yapılan bu çalışma, anlaşılacağı üzere ilk defa uzaktan öğretilen Kur'ân dersleri tecrübe edilerek hazırlanmıştır. Bu eğitim modelinde dersin işlenişi hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Kur'ân dersinin hoca ile öğrenci arasında yakın teması zorunlu kılan bir ders olduğunu söylemek kaçınılmazdır. Uzaktan eğitimde bu dersin avantajlarını ve dezavantajlarını ele aldığımızda bu eğitim modelinin eksi yönlerinin daha fazla olduğu kanaatine vardık. Çünkü öğrenciler ile derslerde yapılan mülakatlarda da ise sistemin getirmiş olduğu sınırlılıkların ve olumsuzlukların azımsanamayacak kadar fazla olduğunu tespit ettik. Her ne kadar salgın hastalık nedeniyle üniversitelerde zaruri olarak uzaktan eğitim modeline geçilmiş olsa da bu eğitimi daha verimli hale nasıl getirebiliriz sorusuna cevap aradık. Bilindiği üzere eğitim ve öğretimde amaç, her zaman öğrencilerin

kazanımlar ve başarılar elde etmesi üzerinedir. Bizler de bu çalışmamızda öğrencilerin yüz yüze eğitimde nazaran online derslerin işlenişini üzerine bir değerlendirme ve gözlemde bulduk. Bunun sonucunda da sistemdeki eksikliklerin giderilmesi ve öğrencilerin yüz yüze eğitimde elde ettiği kazanımları ve fazlasını uzaktan eğitimde de sağlaması için bu çalışmamızı hazırladık.

Kaynakça

- Aynî, Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed. *Umdetü'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. İstanbul: 1303.
- Benli, Abdullah. "İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'ân Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi". *Bilimname* 28/2 (2015).
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şâhîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Cezerî, Muhammed. *en-Neşr fi'l-kirâati'l-'aşr*. Ali Muhammed Dabbâ' (thk.), 1. Cilt, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1940.
- Cezerî, *Müncidü'l-mukrîn ve Mürşidü't-talibin*. Beyrut: 1980.
- Çetin, Abdurahman. *Kur'ân Okuma Esasları*. Bursa: Emin yayınları, 9.basım, 2011.
- Çollak, Fatih. *Kur'ân-ı Kerîm Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri, İmam Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2005.
- Elçil, Şifa, Şahiner-Sözen, Didem. "Uzaktan Eğitimde İletişimsel Engeller". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 6/1 ((Haziran 2014).
- İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer, *Redd'ul-Muhtâr ale'd-Durri'l-Muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1412/1992.
- İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İstanbul: İFAV, 1984.
- İşman, Aytekin. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 4. Basım, 2011.
- Karadağ, Nejdî, *Açık Ve Uzaktan Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Kaya, Zeki. *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.
- Kılıç, Murat. *Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Etkililiği Üzerine Bir Araştırma*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi, 2015,
- Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahman. *el-İtkan fî ulûmi'l-Kur'ân*, Mektebetü Dari't-Turas. Kahire: t.y.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-İlelu's-Sağîr*. (thk. Ahmed Muhammed Şâkir ve Diğerleri), Beyrût: Dâru İhyâ-i Tûrâsü'l-Arabî, t.y.
- Türk Dil Kurumu sözlükleri. Erişim 20 Şubat 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Uşak Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Erişim 27 Şubat, 2021, *Uzaktan Eğitim Politikası*, www.uzem.usak.edu.tr,
- Zerkeşî, Muhammed b. Bahadır b. Abdillâh, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. M. Abdulkadir Ata Beyrut: Daru'l-Fikr, 2006.